

SECTION 1. SLAVIC LANGUAGES

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-485-6-1>

SOCIOLINGUISTIC ASPECT OF STUDYING THE COMMUNICATIVE SITUATION

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ СИТУАЦІЇ

Yelnikova N. I.

*Senior Lecturer at the Department
of Humanitarian Disciplines
and Ukrainian Studies
Kharkiv National University
of Internal Affairs
Kharkiv, Ukraine*

Єльнікова Н. І.

*стариша викладачка кафедри
гуманітарних дисциплін
та українознавства
Харківський національний
університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

У повсякденному житті люди потребують комунікації, щоб висловити свої думки, почуття, запитання чи прохання, що реалізується як в усно, так і письмово, із метою встановлення зв'язків, обміну інформацією, розуміння один одного. Комунікація завжди відбувається в певному соціальному контексті, який впливає на те, як ми формуємо свої думки, які слова обираємо і як інтерпретуємо зворотний зв'язок. Соціальна ситуація охоплює не лише відносини між учасниками, але й культурні, економічні та політичні фактори, що формують спілкування. Денотативна ситуація визначає значення слів і висловлювань, зважаючи на конкретні об'єкти і події, про які йдеться. Натомість комунікативна ситуація охоплює ширший контекст спілкування: комунікантів, які їхні цілі, наміри, а також соціальні та культурні фактори, які можуть вплинути на інтерпретацію інформації. Цей аспект важливий у лінгвістиці, оскільки допомагає зрозуміти, як контекст може змінити значення комунікативного акту, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Комунікативні ситуації студіюють у різних аспектах: семантичному, граматичному, психолінгвістичному, когнітивному, філософському тощо. У цій роботі ми зосереджуємося на соціолінгвістичному аспекті вивчення комунікативної ситуації, оскільки в ситуації соціальної взаємодії важливе місце посідають певні регулятиви (принципи, правила, конвенції, критерії тощо), які продукують комунікативний

портрет учасника ситуації спілкування, мовної особистості. Структура мовної особистості трактується через різні складові, кожна з яких відіграє важливу роль у формуванні тих особливостей, які впливають на комунікацію. Так, комунікативний аспект відображає уміння особи ефективно спілкуватися, урахуовуючи ситуаційні та контекстуальні фактори; психологічний – охоплює когнітивні, емоційні й мотиваційні складові, які впливають на способи сприйняття і передавання інформації; мовний – визначає знання про мову і її структури, а також уміння користуватися різними мовними засобами; мовленнєво-риторичний – стосується вміння організовувати мовлення з урахуванням риторичних принципів, що охоплює адаптацію мови до аудиторії; національно-культурний – урахуовує особливості національної мови, культури та традицій, які впливають на способом спілкування; соціометричний і соціоінтерактивний – стосується способу взаємодії особи з іншими людьми в соціальних контекстах, включно зі статусними складовими та міжособистісними зв'язками.

Комунікативну ситуацію як ситуацію спілкування, до якої «входять партнери по комунікації і яка спонукає її учасників до міжособистісної інтеракції, визначає мовленнєву поведінку, способи реалізації комунікативної інтенції (стратегію, тактику комунікації тощо)» [2, с. 337] констатує науковець Ф. Бацевич. Науковиця О. Селіванова зауважує, що особливістю комунікативної ситуації є замкненість, цілісність і системність, діяльнісна динамічність [7, с. 39].

Соціолінгвістичний аспект вивчення комунікативної ситуації охоплює аналіз того, як соціальні фактори впливають на мову та комунікацію, урахуовуючи вивчення різноманітних контекстів, у яких відбувається спілкування. Цей аспект є важливим для глибшого розуміння комунікативних ситуацій, оскільки він дозволяє дослідити не лише структури мови, а й соціальні і культурні впливи, які формують взаємодію між людьми.

Сучасне мовознавство концентрує свою увагу на діяльнісному аналізі мови в широкому соціокультурному контексті, на ролі людського чинника в комунікативному процесі. Мовлення при цьому розглядають як цілеспрямовану соціальну дію, тобто дискурс. Вербальне спілкування в динамічному аспекті досліджує теорія мовної комунікації, яка «синтезує погляди на мову як на комплексну інформаційно-семіотичну систему, засіб комунікації, пізнання та культурний код нації» [1, с. 8].

Важливим для вивчення комунікативної ситуації вважаємо залучення соціолінгвістичного аспекту, оскільки саме цей складник пов'язаний із реалізацією в міжособистісній узаємодії певної мети, досягнення якої зумовлено ставленням до співрозмовника або як до

партнера комунікації, або як до засобу реалізації певних стратегій. Визнання комунікації як одного з основних модусів мови стало важливим кроком у розвитку лінгвістики. Це дозволило дослідникам зрозуміти, що мова не може бути розглянута лише як абстрактна система знаків, відокремлених від реальних комунікативних ситуацій. Системно-структурна парадигма, яка фокусувалася виключно на структурі мови, часто ігнорувала важливість соціальних, культурних і психологічних аспектів, що впливають на спілкування. Водночас, комунікація охоплює: учасників діалогу, контекст, наміри, емоції та інші фактори, які сприяють значенню й ефективності мовленнєвого акту. Цей перехід до комунікативної парадигми уможливив дослідження мови, що використовується на практиці в різних контекстах, а також значень, які можуть виникнути в процесі спілкування.

Такому висновку передувало зародження ідеї мовного динамізму, що мала витоки в працях В. фон Гумбольдта і поступово розвивалася в роботах О. Потебні, який наполягав на «діалоговому» розумінні сутності людської мови. Комунікативна функція мови була визнана найважливішою, а мовлення почали трактувати як засіб соціального спілкування, засіб висловлювання й розуміння. Комунікативну діяльність за таких умов визначали як взаємодію особистостей і груп особистостей, у межах якої відбувається обмін діяльністю, інформацією, досвідом, здібностями, а також результатами діяльності [4]. Засоби спілкування певної мовної спільноти розглядають як коди, які охоплюють як природні (мова, діалект, мовець), так і штучні форми (наприклад, терміни, символи, знаки). Ця сукупність кодів і їхніх підсистем формує соціально-комунікативну систему, через яку відбувається обмін інформацією і взаємодія між людьми в суспільстві. Коди можуть виконувати різні функції: передавати інформацію, демонструвати соціальний статус, виражати ідентичність чи належність до певної групи. Крім того, субкоди, як наприклад, специфічна термінологія професійних груп або молодіжні сленги, можуть доповнювати основну систему кодування, забезпечуючи більш тонке і детальне спілкування в специфічних контекстах..

Деякі дослідники, зокрема Г. Приходько, використовують термін «комунікативна поведінка» – поведінка людини в процесах комунікації, що регулюється комунікативними нормами й традиціями, яких вона як учасник спілкування дотримується [6, с. 79]. Комунікативна поведінка варіюється залежно від ситуації, тому виокремлюють професійну, гендерну, соціальну, вікової групи, а також етнічну (національну) поведінку. Комунікацію, отже, дослідники розуміють, по-перше, як модус існування явищ мови, по-друге, як спілкування особистостей за допомогою мовних і паралінгвальних засобів із метою

передавання інформації, по-третє, як смисловий і змістовий аспект соціальної взаємодії, спілкування.

Поняття соціометричної та соціоінтерактивної складових спілкування, як зазначає Г. Мацюк, є предметами досліджень не тільки теорії мовної комунікації, а й соціолінгвістики – «мовознавчої науки, що вивчає соціальну природу мови, її суспільні функції, взаємодію мови і суспільства» [3, с. 7]. Ця дисципліна поєднала поняттєвий апарат і дослідницькі методи двох наук – соціології й лінгвістики – і вивчає мову у зв'язку з соціальними явищами.

Операційною одиницею соціолінгвістичних досліджень є «соціолінгвістична змінна», яка визначається як елемент, що має декілька варіантів, які мовці можуть обирати в залежності від різних соціальних факторів: вибір між формальним і неформальним стилем спілкування, використанням діалектів або ж обранням специфічних лексичних одиниць за контекстом. Дослідження таких змінних допомагає виявити, як соціальні фактори впливають на мовлення і комунікацію в суспільстві. Вибір варіанта при цьому, як зазначає С. Паніна, соціально мотивований, він «залежить від певної нелінгвістичної змінної соціального контексту: мовця, слухача, аудиторії, ситуації тощо» [5]. Виникнення «соціолінгвістичної змінної» пов'язане з питанням мовного варіювання: мовець завжди має можливість вибирати, у який спосіб йому передати інформацію. Так реалізується комунікативне маніпулювання.

Отже, соціолінгвістичний аспект комунікативної ситуації визначає, як вибір мовців і застосування ними мовних форм залежать від соціального контексту, що охоплює соціальний статус учасників, ураховує культурний контекст, матеріальну та ситуаційну умову, мету спілкування. А також установлює, як ці фактори взаємодіють, формуючи унікальну структуру кожної комунікативної ситуації, що є важливим об'єктом вивчення соціолінгвістичних досліджень.

Література:

1. Бацевич Ф. Нариси з комунікативної лінгвістики : монографія. Львів : Видавничий центр при ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 281 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
3. Мацюк Г. П. До витоків соціолінгвістики : соціологічний напрям у мовознавстві : [монографія]. Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 432 с.
4. Павлова О. О., Єрмоменко І. В. Соціокультурні особливості комунікативної особистості. *Педагогіка формування творчої*

особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020 р. № 73. Т. 2. С. 137–142.

5. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження. Курс лекцій. 2-ге вид., доп. К., 2007. 320 с.

6. Приходько Г. І. Оцінка і комунікація : [посіб. для студентів та аспірантів]. Вінниця : Нова Книга, 2013. 168 с.

7. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації : підручник. Черкаси : Видавництво Чабаненко Ю. А. 2011. 350 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-485-6-2>

COLORATIVE OCCASIONALISMS AS A FIGURATIVE MEANS IN MYKOLA VINGRANOVSKY'S POETIC LANGUAGE

ОКАЗИОНАЛІЗМИ-КОЛОРАТИВИ ЯК ОБРАЗНИЙ ЗАСІБ У ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ МИКОЛИ ВІНГРАНОВСЬКОГО

Zhyzhoma O. O.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Ukrainian Language
and Slavic Philology
SHEI «Pryazovskyi State Technical
University»
Dnipro, Ukraine*

Жижма О. О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
та слов'янської філології
ДВНЗ «Приазовський державний
технічний університет»
м. Дніпро, Україна*

Усі елементи поетичного твору виконують не тільки інформативну функцію, але й функцію емоційного впливу шляхом створення відповідних яскравих образів, чому сприяють одиниці з колоративною семантикою. При цьому кожний автор питання залучення таких одиниць у тексти власних творів вирішує по-своєму. У випадку, коли митців не задовольняють узуальні колороназви, що через активне використання втрачають образність, семантичну оригінальність, вони створюють нетривіальні слова-колоративи – одиниці з високими виражально-зображальними можливостями, які допомагають зреалізувати задум автора – передають особливі зорові відчуття, нетривіальне сприйняття навколишньої дійсності, авторську інтенцію для адекватного сприйняття реципієнтом поезії. Тоді поняття «правильності – неправильності» в звичайному, академічному розумінні зникає,